

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA BIOLOGIE

**Spektrum environmentálních činností v Centru ekologických aktivit
města Olomouce Sluňákov a jejich význam pro edukační proces**

Bakalářská práce

Autor: Jakub Spáčil

Studijní program: Základy technických věd a informačních technologií pro
vzdělávání a Environmentální výchova se zaměřením na vzdělávání

Prezenční studium

Vedoucí bakalářské práce: doc. RNDr. Libuše Hrabí, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením doc. RNDr. Libuše Hrabí, Ph.D. a že jsem uvedl všechny prameny, které byly použity.

V Olomouci 14.4.2013

Jakub Spáčil

Poděkování

Rád bych věnoval poděkování doc. RNDr. Libuše Hrabí, Ph.D. za velkou podporu a pomoc při psaní této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Cíle práce.....	7
3	Metodika.....	7
4	Vymezení použitých zkratk a pojmů	8
5	Rozvoj environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Českých zemích do roku 1989.....	8
6	Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Olomouckého kraje	13
	6.1 Environmentální výchova dětí a mládeže, vzdělávání pedagogických a odborných pracovníků dle Koncepce EVVO Olomouckého kraje	15
	6.1.1 Koncepce EVVO pro mateřské školy	15
	6.1.2 Koncepce EVVO pro základní školy	16
	6.1.3 Koncepce EVVO pro střední školy a střední odborná učiliště	17
	6.1.4 Koncepce EVVO pro speciální školy	18
	6.1.5 Koncepce EVVO pro vysoké školy	19
	6.1.6 Koncepce EVVO pro mimoškolní výchovu a vzdělávání dětí a mládeže.....	20
	6.1.7 Koncepce EVVO pro vzdělávání pedagogických a odborných pracovníků.....	21
7	Středisko ekologické výchovy Sluňákov: historie a činnosti	21
	7.1 Náhled na historický vývoj Sluňákova.....	22
	7.2 Ekologické dny Olomouc	23
	7.3 Ekologické večery	24
	7.4 Ekologické výukové programy Sluňákova.....	24
	7.4.1 Přehled nabízených denních programů pro mateřské školy.....	25
	7.4.2 Přehled nabízených denních programů pro základní školy a střední školy	26
	7.4.3 Přehled pobytových programů nabízených Sluňákovem.....	31
	7.5 Vzdělávání pedagogických sborů na Sluňákově	33
	7.5.1 Přehled nabízených seminářů pro pedagogické sbory - tematické dny ...	34

7.6	Semináře pro pedagogy	35
7.7	Vzdělávání pedagogů v rámci projektu Environmentální služby a vzdělávání pro udržitelný rozvoj (ENVIS).....	36
7.8	MRKEV a Mrkvička	37
7.9	Role Sluňákova v programu Ekoškola	38
7.10	Sluňákovské aktivity v odpadové tematice	38
7.11	Kurzy pro veřejnost nabízené Sluňákovem.....	40
7.12	Další činnosti SEV Sluňákov	41
8	Zhodnocení přínosu Centra ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov ...	42
9	Závěr.....	45
10	Seznam literatury.....	46
10.1	Tištěné zdroje	46
10.2	Elektronické zdroje.....	47

1 Úvod

Nezbytnost Environmentální výchovy, která vytváří vztah k životnímu prostředí (MÁCHAL 2008), vyplývá ze skutečností dnešního světa, kdy člověk svou činností přispívá ke vzniku řady globálních problémů, jejichž řešení není možné již dále odkládat a je nutné se jimi v rámci trvale udržitelného rozvoje zabývat. Environmentální výchova vybavuje žáky kompetencemi, které je povedou k chování směřujícímu k větší zodpovědnosti za jejich rozhodnutí, jež mají dopad na životní prostředí, umožní jim zapojit se do aktivit určených ke zlepšení kvality životního prostředí (MÁCHAL 2000). Environmentální výchova se ve školních osnovách objevila díky jejímu zavedení jako průřezového tématu do rámcových vzdělávacích programů (BURDOVÁ & SIXTA 2011). Průřezová témata zařazená do školního edukačního procesu mají pro žáky přínos nejen v poznávání hodnot biosféry, ale také například rozvíjí jejich cit pro toleranci a ohleduplnost, zvyšují aktivitu žáků a jejich celkovou tvořivost (RYCHLÍKOVÁ & KOL. 2005).

Důležitým aspektem je fakt, že lidstvo v současné době stále nezná všechny zákonitosti ve vztahu organismů a prostředí. Je proto nutné, abychom uzpůsobovali své činnosti principům předběžné opatrnosti. Neznáme totiž, jaké bude mít naše chování k životnímu prostředí dopady na lidské zdraví v dlouhodobém časovém horizontu. Žádný z principů však není účinný, pokud se do jeho realizace nepodaří zapojit i členy široké veřejnosti. Aby to však bylo možné, je třeba nejdříve přesvědčit občany o nutnosti ochrany životního prostředí a také je informovat o jeho aktuálním stavu, hrozících globálních problémech a možnostech řešení ekologických problémů (ASSENZA 2007). Důležitou vlastností práce se širokou veřejností je cíl působení environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Tím jsou všechny vrstvy společnosti, které mohou přispět k udržitelnému rozvoji. Z tohoto důvodu je nutné zajistit potřebné mechanismy k zabezpečení environmentální výchovy (SLUŇÁKOV 2004). Působení environmentální výchovy tak zasahuje mnoho nejrůznějších oborů. Díky tomu vznikají nové obory, jakými jsou například environmentální politika, chemie nebo ekonomie (ŠIMÍČKOVÁ 2002).

Zadání tohoto textu vzniklo, protože v rámci Olomouckého kraje je minimální množství prací, které by se věnovaly krajské podobě environmentální výchovy. Úkolem bakalářské práce je vytvoření komplexního textu, který je zaměřený na postupný vývoj

vzdělávání společnosti k vytváření kladných postojů k životnímu prostředí od obecné podoby environmentálního vzdělávání na území Čech až k její regionální podobě v Centru ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov.

2 Cíle práce

Cílem mé práce je nashromáždit dostatek materiálu k objektivnímu posouzení environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Olomouckém kraji formou postupu od obecně známé roviny k její regionální podobě.

Cíle bakalářské práce se dají shrnout následovně:

- nastínit vývoj environmentální vzdělávání výchova a osvěta v Českých zemích do roku 1989
- seznámit se s koncepcí environmentální výchovy v Olomouckém kraji
- seznámení se s projektem ekologické výchovy Sluňákov
- nastínění činností Sluňákova např. Ekologické dny Olomouc
- navštívit výukové programy ekologické výchovy
- zhodnotit význam projektu Sluňákov pro Olomoucký kraj

3 Metodika

Informace, které jsem použil v této bakalářské práci, jsem získal převážně z tištěných a internetových zdrojů. Jedná se především o knihy se zaměřením na EVVO a internetové stránky Sluňákova. Další informace jsem našel přímo na návštěvách akcí pořádaných touto organizací. Získané informace jsem následně vyhodnotil dle jejich vhodnosti pro zařazení do jednotlivých kapitol a poté jsem je zpracoval do textu této práce. K získávání potřebných informačních dat jsem také využil internetový vyhledávač www.google.cz a katalog vědecké knihovny v Olomouci www.vkol.cz. V těchto vyhledávacích jsem zadal tato klíčová slova: environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, EVVO, historie environmentální výchovy, životní prostředí, ochrana životního prostředí, Sluňákov, Sluňákov programy a kurzy, Ekologické dny, Ekologické večery, EVVO Olomouc. Analýzou celé problematiky jsem ji rozdělil na jednotlivé

části (kapitoly), do kterých jsem následně zařadil vhodné informace vyselektované ze získaných zdrojů, které korespondovaly s předem sestaveným přehledem jednotlivých kapitol, ty postupují od vývoje environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Českých zemích až k situaci v Olomouckém kraji konkrétně v Centru ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov.

4 Vymezení použitých zkratk a pojmů

Agenda 21 – Programový dokument OSN, který byl roku 1992 schválený na konferenci v Rio de Janeiro

ČSOP – Český svaz ochránců přírody

ČSSR – Československá socialistická republika

DVPP – Další vzdělávání pedagogických pracovníků

EVVO – Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta

CHKO – chráněná krajinná oblast

Junák – Svaz skautů a skautek ČR, označení člena svazu

Kurz – soubor učebních lekcí, přednášek

MRKEV – Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy

Program – plán, podle kterého se řídí průběh určité události nebo činnosti

RVP – Rámcový vzdělávací program

Seminář – forma výuky, při které se jeho účastníci podílejí aktivně na výuce

SEV – Středisko ekologické výchovy

Skaut – člen mezinárodního hnutí Skauting

5 Rozvoj environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v Českých zemích do roku 1989

Environmentální výchova, v dřívějších letech známá jako ekologická výchova, se v současnosti jeví jako velice mladé odvětví dnešního vzdělávacího procesu. Z historického pohledu je však zřejmé, že ke vzdělávání žáků s ohledem na přírodu a budování jejich pozitivních vztahů k ní docházelo podstatně dříve, než se dnes většině lidí zdá. Podobná situace je i u snahy o ochranu životního prostředí, kdy můžeme první

úsilí, které k tomuto stavu směřovalo, zaznamenat již ve 13. století, v němž se vytvářely obory pro divokou zvěř. Ty se rozkládaly na velkém území pro zachování vysoké biodiverzity, tato opatření vedla k zachování původního rázu přírody v oborách až do konce novověku (WIKIPEDIE 2012).

V 19. století začínala první výchova dětí ke vztahu k přírodě podle idejí Jana Ámose Komenského, kterou pedagogové začali již v této době kladně přijímat. Při zavedení povinného osmiletého školního vzdělávání v roce 1869 se na tehdejší území začaly podle platných a mimořádně významných školských předpisů prudce rozvíjet zahrady u školských zařízení (ENVIWIKI 2012). Počátkem 20. století se do existujícího přístupu k ochraně přírody začínají dostávat stanoviska z vědecké oblasti, vzdělávání a osvěty. Osvětovou a vzdělávací funkci vytvářejí nově založené organizace a asociace, jako například Svaz pro výzkum a ochranu přírody v Brně, zabývající se budováním pozitivního postoje k životnímu prostředí (ASSENZA 2007).

Nedílnou součástí historického pohledu na budování pozitivního přístupu občanů k poznání a pochopení významu životního prostředí pro celou společnost i lidstvo jako takové bylo nově vznikající hnutí, zaměřené na oblast mimoškolního vzdělávání, známé jako skautství neboli skauting.

Skauting vznikl roku 1907 v Anglii, byl založený sirem Robert Baden-Powell. Jeho cílem bylo otestovat nabyté vědomosti ze služby v armádě, které aplikoval na rozvoj fyzických a charakterových vlastností anglických chlapců a později i dívek. Na skauting je možné nahlížet jako na životní styl lidí, kteří plní své sliby a jsou vedeni skautským zákonem. V neposlední řadě se právě pro nás ve skautingu jedná o to podstatné, a tím je život v souladu s okolní přírodou, její ochrana, důležitost i poznávání (SKAUTING.ORG 2012). Do Čech se tato forma mimoškolního vzdělávacího procesu dostala v roce 1911, v té době navštívil Anglii profesor Antonín Benjamín Svojsík, kde se seznámil s principy tamních skautů. O rok později byla vydána Svojsíkova kniha Základy junáctví, v okolí Lipnice se zrealizoval první skautský tábor a v následujícím roce se u nás začínaly objevovat jedinečné podsadové stany. První skautky začaly tábořit až v roce 1915. Čeští skauti se účastnili všech historických událostí české země, pomáhali při založení první republiky, účastnili se odboje během druhé světové války, potýkali se s nepřízní komunistického režimu. I přes všechny tyto útrapy však výchova mladých jedinců probíhala dále a skautský program se realizuje do dnešních dnů. Cílem

skautů zůstává i nadále především kladení důrazu na osobní rozvoj dětí a mládeže (SKAUTING 2012).

Vytváření kladných postojů mládeže k životnímu prostředí se na území Čech v minulém století začala věnovat také Liga lesní moudrosti.

Liga lesní moudrosti jako mimoškolní výchovné hnutí byla založena na začátku minulého století pedagogem Ernestem Thompsonem Setonem ve Spojených státech. Záměrem této organizace bylo podobně jako u skautingu naučit člověka principům pobytu v přírodních podmínkách a podnítit tak jeho duševní a osobnostní rozvoj. Důležitým aspektem také bylo docílit u vychovávaných jedinců pohledu na přírodu jako na prostředí, z něhož vznikli. V Čechách se Liga lesní moudrosti poprvé objevila v roce 1912, o její propagaci se zde zasloužil středoškolský pedagog Miloš Seifert. V průběhu okupace během druhé světové války se stala Liga lesní moudrosti na území protektorátu nežádoucí a byla tehdejšími úřady zakázána. K její renesanci u nás došlo až po Sametové revoluci v roce 1990 (ASOCIACE LESNÍCH MŠ 2012). V roce 1918 se rada československého Ministerstva školství a národní osvěty dohodla na rezoluci týkající se převzetí odpovědnosti za přírodní památky. Následující rok od vydání tohoto usnesení začali být ustanovováni první okresní konzervátoři v úseku na ochranu přírody. Lidé v této pozici se věnovali nejen ochranářství přírody, ale do jejich kompetencí spadala i samotná ochrana památek (OCHRANA PŘÍRODY 2012). V roce 1919 došlo na pražské Univerzitě Karlově k založení lektorátu pro ochranu přírody. Ke stejnému kroku se v roce 1920 rozhodli i na fakultě zemědělského a lesního inženýrství Českého vysokého učení technického v Praze (ASSENZA 2007). Prvorepublikové roky 1918 až 1938 byly v české historii environmentálního vzdělávání ve znamení dobrovolnosti, jelikož ochrana přírody nově jmenovanými konzervátory byla spíše jejich osobní iniciativou, než cílenou politikou Československého státu. Do těchto pozic byli dosazováni především pedagogové z různých stupňů školního vzdělávání, kteří se tak věnovali environmentální osvětě mládeže, veřejnosti a výběru míst vhodných pro právní ochranu státu. Hlavním koordinátorem konzervátorů a úřední ochrany přírody pod záštitou Ministerstva školství a národní osvěty se stal Rudolf Maximovič. Ten byl zodpovědný i za vytvoření prvního návrhu zákona zabývajícího se ochranou přírody a vzniku bezzásahových převážně pralesních rezervací, na jejichž vytvoření kladl velký důraz, jelikož je považoval za národní dědictví. Z prvních pěti návrhů zákona poslaných do tehdejšího československého parlamentu nebyl přijat ani jeden, avšak Maximovičovi

se podařilo na Ministerstvu školství a národní osvěty přichystat takzvaný „silvestrovský výnos“, obsahující seznam přírodních památek, jež jsou vhodné nejen pro zemi a environmentální výchovný proces mládeže, ale jejichž návštěva je přínosná i pro ostatní členy společnosti (PRALESY.CZ 2012).

V průběhu druhé světové války docházelo na území Protektorátu Čechy a Morava k uzavírání českých vysokých škol, a tím i ke zpomalení růstu rozvoje environmentální osvěty a ochrany přírody.

Ochrana přírody v době okupace přešla po německém vzoru z Ministerstva školství a národní osvěty na Ministerstvo zemědělství a lesnictví (EKOLIST.CZ 2012). Vzhledem ke skutečnosti, že v roce 1938 došlo k připojení části Československa, takzvaných Sudet, ke Třetí říši, je nutné zmínit i nacistický pohled na ochranu přírody, jenž byl z pohledu environmentalistiky a ochrany přírody obecně určitým přínosem. Nacistická ideologie se spojovala především se svou pohanskou minulostí a vztahem k přírodě, ve které nacházela inspiraci pro její jasný řád a hierarchii. Z tohoto důvodu si Němci vybudovali kladný vztah k okolní přírodě a na jejich území začalo vznikat velké množství přírodních rezervací i parků ve městech. Tehdy platné zákony na ochranu zvířat patřily k těm nejpřísnějším a nejpropracovanějším z právního hlediska. Došlo k zákazu používání psů při lovu, loveckých pastí, některých druhů stříln, dále byl zcela zakázán lov ohrožených druhů. Zvířata nesměla sloužit k žádným vědeckým experimentům bez vydání povolení ministra vnitra. Další uzákoněnou věcí bylo, že nesměla trpět při chovu a ani při případné porážce. Tyto nacistické zákony platily v Německu až do roku 1997 (WIKIPEDIE 2012). Na konci druhé světové války v roce 1945 získalo kompetence na ochranu přírody opět Ministerstvo školství a národní osvěty. To o rok později vydalo nařízení na vytvoření nezávislého oddělení na ochranu přírody při památkovém úřadu v Praze a v Brně (EKOLIST.CZ 2012). V témže roce stát vydával časopis Ochrana přírody, který se v roce 1952 započal soustavně věnovat i záležitostem výchovy k ochraně přírody. Propagaci ochránářství se opět věnovali obnovou konzervátoři státní péče pro ochranu přírody a krajiny, jejichž řady byly rozšířeny o takzvané zpravodaje ochrany přírody. Do konce padesátých let minulého století docházelo ke značné expanzi propagace ochránářství na území Československa, bylo vydáno velké množství našich i zahraničních publikací, vytvořily se tematické filmové produkce a uskutečnila se i řada výstav. Došlo také na podporu mladých ochránců přírody formou mezinárodních táborů a konferencí umožňujících sdílení

různých zkušeností. K národní osvětě a výchově dětí a mládeže nepochybně přispíval značně oblíbený časopis mladých techniků a přírodovědců, jehož pomocí byla v roce 1959 realizována akce RNDr. Jana Čeřovského Hlídky ochránců přírody. Novodobou ochranu přírody a výchovy k ní, založenou na dobrovolnické činnosti u nás představoval od roku 1958 Sbor ochrany přírody vytvořený pod záštitou Národního muzea v Praze. Na jeho činnost v roce 1969 navázal Svaz pro ochranu přírody a krajiny v ČSSR. Po ukončení působení svazu se v roce 1980 stal jeho následovníkem Český svaz ochránců přírody. Od roku 1970 se v Československu rozšiřuje koncepce environmentálního vzdělávání ve spojení se světovým vývojem vztahů k životnímu prostředí. V tomto kontextu se začínají objevovat nové záměry ve výchovném procesu, jelikož je patrné, že již není v popředí pozornosti pouze vybudování zájmu o prostou ochranu přírody, ale je nutné vychovávat jedince v širším rozsahu, protože se výchovný proces musí vztahovat na elementární problémy celého lidstva (CENIA 2012). Ekologické vzdělávání v Československu v 70. letech minulého století probíhalo i přes nevelkou podporu společnosti převážně ve formě mimoškolní výchovy. Ta byla uskutečňována například ve stanicích mladých přírodovědců nebo v domech dětí a mládeže, odkud pronikala i do klasického školního vzdělávacího procesu. Většina činností provozovaných v těchto mimoškolních institucích se díky své kvalitě realizuje dodnes. O zlepšení spolupráce mezi jednotlivými výchovnými organizacemi a další rozšiřování zájmu mezi mládeží o problematiku životního prostředí se v roce 1974 pokusil Socialistický svaz mládeže vyhlášením akce s názvem „Rok tvorby a ochrany životního prostředí“. Výsledkem této akce bylo vytvoření dvou neziskových institucí, Hnutí Brontosaurus a Asociace Brontosaura, které fungují dodnes. O rok později došlo na československých školách k zahrnutí nové metodiky do vyučovacího procesu. Zařazena byla například témata: přírodní zdroje, ochrana přírody a její význam. V průběhu 80. let minulého století se zájem o ekologickou výchovu dostává stále více do popředí zájmu a podpory i ze strany socialistického státu, hlavně z důvodu průniku mnoha informací o zhoršeném stavu životního prostředí do řad veřejnosti. Československý stát vytváří velké množství výchovných činností věnovaných především na environmentální rozvoj dětí a mládeže. Svou účastí se také podílí na mnoha výchovně zaměřených konferencích, jako například v roce 1977 na Světové konferenci k ekologické výchově pořádané v gruzínském hlavním městě Tbilisi a 1987

na Mezinárodním kongresu o ekologické výchově a vzdělávání, která se konala v Moskvě (ASSENZA 2007).

6 Koncepce environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty Olomouckého kraje

Podle Akčního plánu Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO), vypracovaného pro roky 2001-2003 a 2004-2006 se vedení města Olomouce začalo zabývat vytvořením koncepční opory pro environmentální vzdělávání občanů v Olomouckém kraji, jako předloha vznikající opoře sloužil jejím tvůrcům Program rozvoje územního obvodu Olomouckého kraje, který vznikl v roce 2001. Do této doby vyplývaly povinnosti krajů v České republice ve sféře ekologického vzdělávání pouze ze zákonů 17/1992 Sb., o životním prostředí, 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zákonu 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

Zákon č.17/1992 Sb. stavující podmínky pro EVVO říká: „§16 Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách“ (MINISTERSTVO ŽP 2012). Konkrétní povinnosti krajů vymezují zákony č. 114/1992 Sb. a č.123/1998 Sb. **Zákon č. 114/1992 Sb. § 79a:** „Orgán kraje v přenesené působnosti spolupracuje s ostatními správními úřady na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání“ (ZÁKONY ONLINE 2012). **Zákon č.123/1998 Sb.:** „Čl. LIII, § 13, 1): Kraj v samostatné působnosti ve spolupráci s MŠMT a dalšími ústředními orgány je povinen podporovat osvětu, výchovu a vzdělávání široké veřejnosti v oblasti ochrany životního prostředí se zvláštním zaměřením na výchovu dětí a mládeže. Čl.LIII,§ 13,3) : Kraj v samostatné působnosti usiluje o to, aby

- a) byl vytvořen a využíván systém osvojování základních poznatků o životním prostředí a jeho ochraně vycházející z principů udržitelného rozvoje a z aktivních forem výchovy, osvěty a získávání informací, zajišťovaný prostřednictvím státních i nestátních organizací
- b) orgány byly veřejně účinně nápomocny při zajišťování přístupu k informacím

o životním prostředí“ (ZLÍNSKÝ KRAJ 2012).

Z uvedených zákonů vyplývá, že kraje mají povinnost podporovat a udržovat funkčnost EVVO v kraji, spolupracovat s orgány veřejné správy a ostatními organizacemi (ZLÍNSKÝ KRAJ 2012).

V polovině roku 2003 došlo k definitivnímu rozhodnutí Krajského úřadu Olomouckého krajského úřadu ve věci vytvoření koncepce pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu. Následně došlo k vypsání výběrového řízení dle zákona č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, v červenci roku 2003 olomoucká rada zadala zhotovení koncepce Sdružení pro ekologickou výchovu Sluňákov. Na tvorbě koncepce spolupracovali se zaměstnanci Sdružením Sluňákov i lidé působící v Domě dětí a mládeže Olomouc, Centru pro komunitní práci Střední Morava, SEV Vila Doris Šumperk, Hnutí DUHA Olomouc, Správa CHKO Litovelské Pomoraví, ČSOP Iris Prostějov a další. Hlavním důvodem bylo, aby došlo ke vzájemné shodě na finální podobě koncepce. Ze všech organizací s kompetencemi k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě bylo vybráno devatenáct zaměstnanců, kteří vytvořili pracovní skupinu. Ke vznikající koncepci se mohli vyjadřovat nejen ekologické organizace, ale i všechny školy v rámci Olomouckého kraje a to formou rozesílaných dotazníků pro ředitele. Environmentální koncepce Olomouckého kraje má za úkol působit ve vzdělávací, výchovné a osvětové sféře nejen v celé společnosti našeho kraje, ale i přispět k vzestupu osobní zodpovědnosti jednotlivých občanů za situaci životního prostředí. Vzniklá koncepce má velký rozsah společenské působnosti a její program je vytvořen na dlouhodobý horizont (15 let). Koncepce EVVO vytvořená pro Olomoucký kraj se nezabývá pouze vzděláváním, výchovou dětí, mládeže a pedagogických pracovníků, ale věnuje se i přístupu veřejnosti k informacím, vzdělávání veřejné správy, vzdělávání spoluobčanů pracujících v podnikové sféře, střediscích ekologické výchovy a působících v nestátních neziskových organizacích, avšak z hlediska zaměření své bakalářské práce se budu věnovat podrobněji částem koncepce, které jsou věnované vzdělávání, výchově dětí, mládeže a pedagogických pracovníků. Jedná se především o zaměření na jednotlivé segmenty koncepce ve vzdělávacím procesu (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1 Environmentální výchova dětí a mládeže, vzdělávání pedagogických a odborných pracovníků dle Konceptce EVVO Olomouckého kraje

Krajský úřad Olomouckého kraje si ve své Konceptci EVVO stanovil rok 2015 jako mezník pro dosažení naplánovaného cílového stavu. Do tohoto konečného období by mělo docházet v rámci výchovně-vzdělávacích procesů k celkovému utváření pozitivních a požadovaných postojů vzdělávaných objektů k životnímu prostředí a principům trvale udržitelného rozvoje. Do konce cílového období tak mají být na všech typech škol v kraji zavedeny školní vzdělávací programy, které umožňují vzniknout odpovědnému a přátelskému chování k přírodnímu prostředí. Tento environmentální plán Olomouckého kraje se také dotýká nároků na provoz školních budov a zařízení, které mají korespondovat s ustanoveními Evropské unie. Na území kraje má také dojít k rozvinutí středisek pro ekologickou výchovu. V nich budou muset žáci a studenti v průběhu svého vzdělávacího procesu povinně absolvovat některý z výukových programů nebo kurzů. Hlavními prioritami ve vzdělávání a výchově dětí, mládeže, pedagogických a odborných pracovníků je jmenování a podpora koordinátorů EVVO ve školách, podporování tematických mimoškolních zájmových činností, podpora EVVO v rámci studia na vysokých školách a také soustava vzdělávacích programů pro pedagogy. Obsah konceptce, jejíž část je věnována právě vzdělávání, výchově a osvětě dětí, mládeže a pedagogických pracovníků, je rozdělena na jednotlivé úrovně vzdělávání (mateřské školy, základní školy, střední školy a střední odborná učiliště, speciální školy, vysoké školy) (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.1 Konceptce EVVO pro mateřské školy

Environmentální vzdělávání dětí v olomouckých mateřských školách je vedeno hravou formou, pozorováním jejich životního prostředí a dalšími činnostmi, které je povedou k osvojení si elementárních znalostí z oblasti EVVO. Základním předpokladem pro získání potřebných vědomostí je i nutnost vedení praktických činností, a to především na zahradách přilehlých k budovám mateřských škol. Celkový koncept environmentálního vzdělávání na tomto stupni školního systému je u dětí v kontextu se získáváním primárních hygienických a společenských návyků. V předškolním vzdělávání dětí má být především využíváno školních pozemků, tematicky zaměřených

her, dostupné literatury nebo i exkurzí do středisek ekologické výchovy. Předškolní vzdělávání dětí ve věku 3-7 let dnes probíhá v Olomouckém kraji v souladu se Státním programem EVVO a Rámcovým programem pro předškolní vzdělávání. Cílem EVVO však není jen vzdělávání dětí, ale i jejich rodičů, učitelek a ředitelek mateřských škol. Pro mateřské školství si Olomoucký kraj v rámci své koncepce stanovil opatření, která jsou klíčová pro její realizaci. Jedná se převážně o vytvoření poradního orgánu, jež bude mít za úkol rozšiřování EVVO v daném stupni vzdělávání, informování mateřských škol o akcích, projektech a školeních ve sféře environmentálního vzdělávání, zajišťování metodických příruček pro mateřské školy k výuce EVVO a dále i opatření k vytvoření dostatečného množství středisek ekologické výchovy v rámci kraje a především jejich neustálou podporu (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.2 Koncepce EVVO pro základní školy

Současná výuka environmentální výchovy na základních školách v Olomouckém kraji je zcela v kompetenci ředitele dané školy, který také svým přístupem k této problematice rozhoduje o konečné podobě výuky environmentální výchovy na škole. Při realizaci výuky environmentálního vzdělávání vychází ředitel základní školy ze zákona č.29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších škol, který mu ukládá za povinnost zařadit EVVO do vzdělávacího procesu na dané škole. Ta bývá nejčastěji realizována jako součást předmětů například biologie, zeměpisu nebo i fyziky, měla by však být obsažena ve všech vyučovaných předmětech. Dále může ředitel školy nalézt inspiraci pro motivaci svých podřízených ve využití Metodického pokynu k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních, který vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. K finální verzi environmentálního vzdělávání, která bude probíhat na dané škole, může také přispět vhodně vybraný vzdělávací program, na výběr jsou k dispozici programy Základní škola, Obecná škola nebo Národní škola. V současné době je v Olomouckém kraji zapojeno do projektu Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy, známějšího pod zkratkou MRKEV, asi 94 základních škol, ty mají ve svém pedagogickém sboru jmenovaného koordinátora, který zajišťuje příslušné vzdělávání cílové skupiny. Do ní patří nejen žáci základních škol ve věku 6 až 15 let, ale i žáci studující na speciálních školách, včetně všech zaměstnanců škol a školských zařízení. Olomoucké základní

školy se v rámci EVVO také zapojují do celostátních projektů a akcí, jako jsou Dny Země, Les ve škole, a dále se věnují již tradičně i sběru papíru či třídění odpadu. Olomoucký kraj do budoucna plánuje pro realizaci vzdělávacích programů zaměřených na EVVO sestavení skupiny zkušených pedagogů, kteří se budou věnovat rozvoji učitelů v kraji. Koordinátoři environmentální výchovy působící na základních školách, které se jí budou věnovat v rámci svého zaměření, získají přístup k potřebným informacím a kvalitnímu servisu. Dalšími prioritami krajské koncepce jsou navýšení rozsahu environmentálního vzdělávání a výchovy v edukačním procesu na základních školách, to by mohlo být realizováno například zavedením tematické projektové výuky nebo i exkurzemi do středisek ekologické výchovy, zajištěním celkové podpory a servisu pro EVVO v krajském školství včetně dalšího rozvoje středisek ekologické výchovy, ve kterých by se děti mohly účastnit ekologických výukových programů (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.3 Koncepce EVVO pro střední školy a střední odborná učiliště

Střední školy v Olomouckém kraji přistupují k řešení environmentálního vzdělávání rozdílně, podobu vyučování EVVO na školách ovlivňuje především zaměření dané školy a samozřejmě také přístup ředitele školy nebo učiliště k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě. Například v případě gymnázií, na kterých se řešení otázek principů udržitelného rozvoje objevuje v menším rozsahu, se výuka ekologie zařazuje nejčastěji do takzvaných nosných předmětů, jako je biologie nebo chemie. Od roku 1998 musí školy podle Ministerstva školství zařadit do svého vzdělávacího procesu předmět Základy ekologie s jednodinovou dotací v týdnu, v tomto předmětu se studenti věnují otázkám problematiky životního prostředí, avšak i ve výuce tohoto předmětu se mohou vyskytnout mírné odchylky právě podle zaměření školy. Předmět Základy ekologie se vyučuje například na Střední průmyslové škole v Šumperku, na Střední průmyslové škole elektrotechnické v Mohelnici nebo na Střední průmyslové škole strojnické v Olomouci. Cílová skupina EVVO v tomto segmentu školství, kterou zastupují žáci a učňové má na svých školách k dispozici tematické knihy a video materiály, účastní se besed a exkurzí, které pro ně zajišťuje třeba Dům dětí a mládeže v Olomouci, Hnutí DUHA Olomouc a například i Správa CHKO Litovelské Pomoraví. Vzděláváním pedagogických pracovníků formou různých seminářů, kde jsou zastoupeni

především středoškolští učitelé, se zabývá Středisko ekologické výchovy Sluňákov. Středních škol a středních odborných učilišť se do budoucna budou týkat koncepční opatření vedoucí k zavedení environmentálních témat do výuky, která budou zaměřená na obory studované na jednotlivých školách. Do výuky se také promítne dopad daného oboru na životní prostředí, prevence a samozřejmě budou žáci vzdělávání také v možnostech řešení dopadů činnosti na životní prostředí. Střední školy a učiliště v příštích letech získají komplexní podporu ve své environmentální činnosti, dostanou finanční podporu pro realizaci svých environmentálních projektů, sem můžeme pro ilustraci zařadit různé soutěže, olympiády a další ekologické činnosti, které budou na jednotlivých školách prováděny. Střední školy a střední odborná učiliště v Olomouckém kraji budou do svých výukových plánů implementovat ekologické a environmentální vzdělávací kurzy pořádané středisky ekologické výchovy. Koordinátoři environmentální výchovy působící na olomouckých středních školách a učilištích budou získávat pravidelně potřebné informace, které budou zajišťovány krajskými webovými stránkami EVVO, na nichž bude v sekci pro daný segment školství databáze exkurzí, témat pro studentské práce atd. Dalším opatřením v koncepci EVVO do roku 2015 je rozšíření spolupráce například s Agenturou ochrany přírody a krajiny, se správami chráněných krajinných oblastí a mnoha dalšími odbornými organizacemi (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.4 Koncepce EVVO pro speciální školy

Environmentální výchova realizovaná na speciálních školách nebývá vedena jako samostatně vyučovaný předmět, avšak environmentální témata jsou zařazována do běžného výukového plánu. Důvodem je, že speciální školy mohou mít podobu lánů, na jiných se děti po určitém čase vystřídají, díky tomu se na škole vyskytují menší kolektivy a k žákům je tak možné v rámci EVVO přistupovat individuálně dle potřeby. Dalšími možnostmi uplatňování environmentálního vzdělávání znevýhodněných dětí jsou pobytové kurzy. Využití školních zahrad, které má většina speciálních škol v kraji. Pro žáky je také možno připravit environmentální výchovu formou výletů nebo návštěv tematických akcí, jako jsou například akce pořádané v rámci Dne Země. Učitelé vyučující na speciálních školách se příliš neúčastní akcí EVVO, s tímto problémem koncepce počítá a do budoucna má dojít ke zlepšení této situace zapojením těchto

pedagogů do učitelských sítí EVVO, školy by také měly více využívat nabídek středisek ekologické výchovy a dalších nestatních organizací (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.5 Koncepce EVVO pro vysoké školy

Environmentální vzdělávání na vysokých školách je v Olomouckém kraji zastoupeno Univerzitou Palackého a to hlavně její Přírodovědeckou fakultou, kde je řada oborů, které umožňují zájemcům studovat EVVO v rámci katedry ekologie a životního prostředí. Na Přírodovědecké fakultě se s environmentální výchovou setkávají i studenti dalších kateder, jako je například katedra geografie, geologie nebo katedra rozvojových studií, kde se studenti mohou při svém studiu setkat s globálními problémy a jejich řešením. Další fakultou, která hraje velkou roli v environmentálním vzdělávání vysokoškoláků v Olomouci, je Pedagogická fakulta UP, na níž probíhá EVVO převážně v rámci katedry biologie. EVVO probíhá samozřejmě v menším rozsahu na všech fakultách univerzity, které při vzdělávacím procesu svých studentů spolupracují se střediskem ekologické výchovy Sluňákov, jež pro ně pořádá semináře a exkurze nebo jeho pracovníci případně působí na univerzitě jako externí vyučující. Univerzita Palackého se bohužel potýká nejen s celkovým nedostatkem materiálů zaměřených na problematiku EVVO, ale chybí závěrečné práce studentů, které by se věnovaly EVVO v Olomouckém kraji. Pro cílový rok 2015 je naplánováno zvýšení kvality vzdělávací přípravy budoucích učitelů na Univerzitě Palackého v oboru EVVO. Na univerzitě budou všem studentům nabízeny předměty s environmentálním a ekologickým obsahem, ty by byly nabízeny jako předměty volitelné, tedy předměty v kategorii C, těm by měla být zajištěna i patřičná propagace, různé exkurze, terénní cvičení a také dojde k zajištění vzdělávání široké veřejnosti v principech ekologie a environmentalismu. Budoucí pedagogové by měli mít ve svých osnovách povinný tematický předmět, jakým je Ekopedagogické minimum nebo Základy ekologie. Mělo by také dojít k většímu podpoře studentů, kteří se rozhodnou ve svých závěrečných pracech věnovat environmentální problematice. Univerzita Palackého v Olomouci se má do roku 2015 začít více podílet na prezentaci environmentální výchovy a vzdělávání na svých webových stránkách a univerzitních novinách (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.6 Koncepce EVVO pro mimoškolní výchovu a vzdělávání dětí a mládeže

Organizace zabývající se mimoškolní výchovou dětí se věnují environmentální výchově nejčastěji v podobě různých chovatelských nebo pěstitelských kroužků a mají podobu stanic zájmových činností nebo domů dětí a mládeže. Tyto organizace řízené ministerstvem školství můžeme rozdělit do dvou kategorií a to podle toho, zda je realizace jejich environmentálního vzdělávání hlavní, anebo vedlejší náplní jejich činností. Organizace jež mají ve své hlavní náplni environmentální výchovu, jsou olomoucký dům dětí a mládeže se svými přírodovědnými kroužky, ČSOP působící na území měst Olomouc, Štěpánov, Prostějov a Šternberk, kde jsou oddíly Mladých ochránců přírody, vlastní oddíl ekologické výchovy má i středisko ekologické výchovy Sluňákov sídlící v Horce nad Moravou a mnoho dalších organizací. Ve své vedlejší činnosti se mimoškolnímu environmentálnímu vzdělávání dětí a mládeže věnují například Asociace turistických oddílů mládeže, Hnutí Brontosaurus, Český rybářský svaz a Okresní myslivecké spolky v Šumperku, Hranicích a v dalších oblastech kraje se svými kroužky mladých myslivců. Environmentální činnosti posledních dvou jmenovaných organizací a jim podobným bývají často podceňovány, avšak absolventi mysliveckých nebo rybářských zkoušek se při své přípravě na vzdělávacích kurzech setkávali s ekologickou problematikou. Některé výše jmenované organizace se věnují mimoškolnímu vzdělávání dětí a mládeže i formou jednorázových akcí, které se mohou konat například pravidelně při Dnech Země, jako jsou různé exkurze, výstavy, nebo se mohou konat v rámci letních táborů apod. Velké množství jednorázových akcí pořádá například Biologická stanice v Přerově, která pořádá pravidelně soutěž Zelená stezka – Zlatý list a mnoho dalších soutěží, které působí motivačním způsobem v jejich environmentálně vzdělávacím procesu. Směr vývoje mimoškolního vzdělávání v Olomouckém kraji směřuje k větší podpoře vznikajících a existujících organizací a center zaměřených na EVVO, k finanční podpoře a zajištění nárůstu jejich environmentálních projektů, táborů a dalších zájmových činností realizovaných pro děti. Do roku 2015 tak má být všem dětem v kraji umožněno účastnit se ve svém volném čase tématicky zaměřené činnosti. Také by mělo dojít k rozšíření environmentálních vzdělávacích akcí, seminářů a kurzů pro pedagogy volného času (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

6.1.7 Koncepce EVVO pro vzdělávání pedagogických a odborných pracovníků

Odborné vzdělávání budoucích pedagogických pracovníků začíná již při jejich studiu na Střední pedagogické škole v Přerově a dále na pedagogických fakultách, ti se ve svém vzdělávacím procesu bez ohledu na zvolenou aprobaci setkávají se základními pojmy dané problematiky, seznamují se s otázkami životního prostředí a principy trvale udržitelného rozvoje. Učitelé by měli být po konci svého vysokoškolského studia vybaveni environmentálním minimem, které by měli umět aplikovat napříč vyučovanými předměty. To by jim také mělo umožnit realizaci environmentálních mimoškolních zájmových činností. Dalšímu vzdělávání pedagogických pracovníků v kraji se věnuje Pedagogické centrum Olomouc a středisko ekologické výchovy Sluňákov, které připravuje pro učitele exkurze, besedy, tematické materiály a mnoho dalších aktivit pro zlepšení jejich environmentálních kompetencí. V Olomouckém kraji se vzdělávání pedagogů nevěnuje pouze Sluňákov, ale i Speciální pedagogické centrum Šumperk a DVPP Vila Doris. V Olomouckém kraji by mělo dojít k rozšíření povědomí ředitelů škol o důležitosti problematiky environmentální výchovy a vzdělávání, které by mělo vést ke jmenování kompetentních pedagogů koordinátory EVVO, jim by měla být zajištěna i odpovídající podpora. Pro učitele mateřských, základních a středních škol se má zajistit odpovídající vzdělávací systém k rozšíření jejich pedagogických kompetencí v oboru environmentalismu, komunikačních dovedností a rozhodovacích schopností. Olomoucký kraj se do roku 2015 postará o rozšíření informací o vzdělávání pedagogických pracovníků na svých webových stránkách (OLOMOUCKÝ KRAJ 2012).

7 Středisko ekologické výchovy Sluňákov: historie a činnosti

Středisko ekologické výchovy Sluňákov se od svého založení snaží o aktivní činnost při ekologickém vzdělávání veřejné sféry. Nejdlejší tradici na území kraje mají každoroční Ekologické dny Olomouc, ty jsou pořádány již od roku 1990 a trvají zpravidla dva týdny, během nichž jsou pro veřejnost připraveny nejrůznější programy, přednášky a besedy. Přibližně o tři roky později se v portfoliu aktivit Sluňákova objevily Ekologické večery, které nabízejí veřejnosti vzdělávací program každý měsíc. Obě vzdělávací akce se však ve svém průběhu nevěnují pouze ekologii a environmentalismu,

součástí programů bývají i besedy zaměřené na otázky ze sféry kulturní a společenské, ovlivňující postoje zúčastněných ve prospěch naší společnosti. Středisko ekologické výchovy v Horce nad Moravou se však nejvíce věnuje vzdělávání dětí z olomouckých škol a připravuje pro ně řadu ekologicko-vzdělávacích programů po celý rok. Jelikož organizace Sluňákov svou edukační činnost realizovala v budově mateřské školy, rozhodla se spolu s Magistrátem města Olomouce zahájit projekt stavby nízkoenergetického domu Sluňákov (SLUŇÁKOV 2013).

Obr. 1: Centrum ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov (GRAND PRIX ARCHITEKTU 2013).

7.1 Náhled na historický vývoj Sluňákova

Po listopadové revoluci v roce 1989 se na české environmentální scéně objevilo Občanské sdružení Sluňákov, které pokračovalo v činnostech Českého svazu ochránců přírody se sídlem v Olomouci. O rok později sdružení Sluňákov uspořádalo první historicky pro něj nejvýznamnější akci a to byl festival Ekologické dny Olomouc, který se koná každoročně až dodnes. Roku 1992 se na Sluňákovu objevuje myšlenka vlastního nízkoenergetického domu, ještě v tomto roce začíná sdružení

s výběry vhodných pozemků a samotnou přípravou projektu. V následujícím roce se v portfoliu sluňákovských aktivit pro veřejnost objevují i Ekologické večery, jejichž tradice přetrvává až do dnešních dnů. Rok 1994 byl zasvěcen začátku environmentálně vzdělávacím programům pro děti z krajských škol, tuto činnost Sluňákov vykonával v budově mateřské školy v Horce nad Moravou. Samotnému projektu Sluňákov patřily následující roky, roku 1995 vznikla první studie areálu od architekta Tomáše Lampara, v dalším roce již začala jednání s obcí Horka o vhodných pozemcích. Bohužel však roku 1997 zasáhla náš kraj povodeň a v důsledku toho byl upraven celý projekt. Následkem toho došlo k poškození původní zeleně na Moravě, kdy Sluňákov realizoval roku 1998 projekt Stromy pro Moravu. V roce 2000 se tak dokončily úpravy projektu Sluňákov a revitalizace rybníku Rozvišť s tůní, k jeho konečnému naplnění však došlo až o dva roky později. Na podobu výsadby v novém areálu vyhlásilo sdružení Sluňákov v roce 2003 architektonickou soutěž. Další rok získalo na svůj nízkoenergetický dům dotace ze Státního fondu životního prostředí, nic tak nebránilo tomu, aby se mohla realizovat jeho stavba a to v letech 2005-2006. Po sedmnácti letech od založení sdružení Sluňákov vznikla v roce 2006 pod záštitou Statutárního města Olomouc obecně prospěšná společnost Sluňákov – centrum ekologických aktivit města Olomouce. Po dokončení stavby nízkoenergetického domu v Horce roku 2007 v něm Sluňákov zahájil svou činnost, pobytové vzdělávací programy pro děti z olomouckých škol. Vydávání vzdělávacích materiálů pro učitele se v nabídce Sluňákova objevilo až v následujícím roce. Rok 2009 patřil tvorbě nového projektu návštěvního centra Dům přírody Litovelské Pomoraví (SLUŇÁKOV 2013).

7.2 Ekologické dny Olomouc

Učitelé přírodopisu a environmentální výchovy mohou čerpat nové inspirativní poznatky zařaditelné do jejich výuky z účasti na přednáškách, besedách a dalších akcích v rámci Ekologických dnů Olomouc, které pro širokou veřejnost pořádá Sluňákov již od roku 1990. Zaměstnanci a dobrovolníci Centra ekologických aktivit Sluňákov svou prací na akcích pořádaných v průběhu celé historie Ekologických dnů Olomouc zařadili tento festival k nejdůležitějším událostem zaměřeným na ochranu přírody. Svými programy se Ekologické dny snaží zaujmout širokou spektrum lidí z veřejnosti, bez ohledu na jejich ideologické nebo politické vyznání, programy jsou také zaměřené na

občany bez ochrannářského vztahu k přírodě, pro které Sluňákov skloubil ekologická témata s filozofií, kulturou a dalšími příbuznými obory. Úkolem Ekologických dnů je rozvoj dialogu mezi občany nad ekologickou i společenskou problematikou, samy o sobě totiž programy řešení nenabízejí, pouze na problémy upozorňují. Hledání řešení nabízených otázek přísluší samotným účastníkům Ekologických dnů, kteří svou diskusí hledají odpovědi (SLUŇÁKOV 2013).

7.3 Ekologické večery

Díky úspěšnosti festivalu Ekologické dny se rozhodl Sluňákov uspořádat v roce 1993 pro veřejnost akci s názvem Ekologické večery, které otázky problematiky životního prostředí nabízejí občanům alespoň desetkrát ročně a to zpravidla v Divadle hudby v Olomouci. Podobně jako Ekologické dny si Ekologické večery daly za úkol rozvíjet v zúčastněných občanech rozvoj tolerantní a objektivní diskuse, opět zde nejde o vyřešení daného problému, ale o již zmíněnou komunikaci účastníků (SLUŇÁKOV 2013).

7.4 Ekologické výukové programy Sluňákova

Středisko ekologické výuky Sluňákov má ve svém portfoliu činností zařazené vzdělávací programy zaměřené na žáky, studenty a jejich učitele. Sluňákov však považuje všechny své programy za vlastní obchodní tajemství a není tedy možno psát příliš podrobně o jejich výukových programech. Proto, abych přiblížil budoucím učitelům, jak takový program může vypadat, rozhodl jsem se alespoň popsat pro pochopení jeho konstrukci a návaznost jednotlivých fází. Podle této konstrukce může učitel přírodopisu, přírodopisného kroužku nebo environmentální výchovy zvýšit atraktivitu vyučované látky uvolněnější formou, případně využije uvedené konstrukce k vytvoření vlastního vzdělávacího programu pro své žáky. Všechny programy bez ohledu na počet jednotlivých aktivit v programu mají následující konstrukci: evokace, uvědomění si významu a reflexe.

Evokace – v procesu učení se jedná o první fázi, ve které si mají žáci nebo studenti vybavit své dosavadní znalosti o probírané látce, v této fázi učení také dochází

ke zvýšení motivace a zvědavosti po nových informacích (KRITICKEMYSLENI.CZ 2013).

Uvědomění si významu – v této fázi vzdělávacího procesu dochází k absorbování nově nabytých informací (KRITICKEMYSLENI.CZ 2013).

Reflexe – závěrečná fáze procesu učení slouží k zopakování a formulaci nových informací, které získal v předchozí fázi (KRITICKEMYSLENI.CZ 2013).

Sluňákov nabízí v rámci ekologické výchovy denní a pobytové programy, ty jsou rozděleny na programy pro mateřské školy, základní školy a střední školy. Svým zaměřením navazují na předměty vyučované na těchto školách: prvouka, přírodověda, přírodopis, biologie, ekologie a například i na základy společenských věd. Výukové programy nabízené Sluňákovem jsou realizovány jako vzdělávací blok prohlubující znalosti dětí, které navíc rozšíří o témata z ekologie a environmentální problematiky. Žáci se během ekologických výukových programů seznámí s řadou praktických činností, zapojí své smyslové orgány a zlepší své vztahy a spolupráci s ostatními spolužáky. Sluňákovem nabízené programy jsou konstruované v rámci principů zážitkové pedagogiky a dbají na zlepšení vztahů dětí ke svému životnímu prostředí (SLUŇÁKOV 2013).

7.4.1 Přehled nabízených denních programů pro mateřské školy (citováno dle SLUŇÁKOV 2013)

1. Velká plavba

Tento program je stanovený na dvě hodiny čistého času a děti z mateřských škol se v něm hravou formou seznámí se základy zdravého stravování. Program je realizován jako plavba lodí mezi ostrovy, jež mohou představovat například jednotlivé stoly v učebně, na kterých se nacházejí například bonbony. Děti se snaží najít ostrov s nejvhodnější nabídkou pro jejich stravování.

2. Duhové počasí

Program je vhodný nejen pro děti z mateřských škol, ale i pro děti z prvních tříd základních škol. Je stanoven opět na dvě hodiny čistého času a žáci se zde seznamují formou pohádky, vyprávěné loutkou sluníčka, s jednotlivými stavy počasí. Děti se také dozví o nutnosti ochrany proti slunečním paprskům.

3. O smutné lesní princezně

V tomto devadesátiminutovém programu vhodném i pro žáky prvních tříd základních škol se děti naučí od sebe rozeznávat jednotlivé materiály, jako jsou plasty, sklo, papír, dozvědí se také informace o nutnosti třídění a získají informace o tom, které barvě kontejnerů přísluší jednotlivé materiály.

4. Vydrýsek

Z vydry z Večerníčku o Vydrýskovi, zastoupeném v programu plyšovou hračkou, si pracovníci Sluňákova udělali hlavního průvodce svého 120minutového programu, zaměřeného na život v říčním ekosystému. Děti získají znalosti o životě jednotlivých živočichů ve vodě i na břehu. Program je opět vhodný i pro žáky prvních tříd.

5. Dobrodružství užovky Žofky

Program nejen pro děti z mateřských škol, ale i pro žáky druhých tříd základních škol, má časový limit stanovený na 150 minut a seznámí žáky se životem užovky. Program je realizován v okolí Sluňákova a děti se s ním seznamují pomocí svých smyslových orgánů.

6. Křížem krážem pavoučím světem

Tento vzdělávací program má stejné časové rozpětí a věkový rozsah jako program předcházející. Děti se tentokrát dozvědí něco o životě pavouků nejen formou vyprávění, ale seznámí s těmito živočichy i praktickým pozorováním na sluňákovské zahradě.

7.4.2 Přehled nabízených denních programů pro základní školy a střední školy (citováno dle SLUŇÁKOV 2013)

1. Vypečená houska

Program Vypečená houska je stejně jako následující tři programy věnovaný dětem z druhých až čtvrtých tříd základních škol a jejich časové rozpětí je stanoveno na 150 minut. Žáci se v tomto programu seznámí s výrobním cyklem pečiva – housky. Získají potřebné znalosti o jednotlivých druzích obilí, zemědělských pracích na poli, způsobech polního hospodaření a také si prakticky vyzkouší vlastnoruční upečení housky.

2. Vodní čarování

Ve Vodním čarování žáci poznají formou povídání celou cestu pramene, od jeho vývěru na povrch až po jeho další cestu vodními sítěmi, děti se seznámí s koloběhem vody a vodními živočichy ve slunákovských tůních.

3. Tajemství včel

Program je věnovaný životu ve včelím úlu, sociálnímu chování hmyzu, užitečností včel pro člověka a s dalšími zajímavostmi z jejich života. Děti během programu uvidí i základy včelaření a seznámí se s produkty včelstva.

4. Zimní přírodou

Děti získají potřebné znalosti o stopování zvířat, které si následně ověří prakticky v zimní přírodě okolí Slunáкова, dozví se také něco o přípravách přírody na zimu.

5. Po stopách olomouckých popelářů

Vzdělávací program ukazuje dětem průběh cesty odpadu po jeho umístění do popelnice, žáci budou spolu s pohádkovou postavou plyšového Kukyho pátrat po původu odpadu a možnostech předcházení jeho vzniku. Program se zaměřuje na děti z druhých až pátých tříd základních škol a jeho časový limit je stanovený na devadesát minut.

6. Až naprší a uschne

Žáci třetích až pátých tříd během 180 minut poznají základy meteorologie a předpovídání počasí, teoreticky se seznámí se základními meteorologickými jevy a prakticky si vyzkouší jejich měření.

7. Pojdme do lesa.

V následujícím vzdělávacím programu se děti třetích až pátých tříd během 180 minut vydají na exkurzi po Litovelském Pomoraví, kde získají poznatky o tamní fauně a flóře, a v praktické části programu se naučí používat buzolu pro orientaci v terénu.

8. Jak vzniká kniha.

V průběhu 150 minut se žáci ze třetích až šestých tříd podívají na historii a technologické postupy výroby knih a papíru, který si v praktické části vyzkouší vyrobit pomocí ruční výroby papíru ze starých novin.

9. Obojživelní obojživelníci

V tomto programu děti zapojí svůj sluch při poslechu zvuků vydávaných jednotlivými druhy obojživelníků. Žáci v průběhu kurzu poznají život a životní prostředí našich obojživelníků. Program je stanoven na 180 minut a je zaměřen na žáky čtvrtých až sedmých ročníků.

10. Když se řekne hlína

Žáci čtvrtých až sedmých tříd naleznou během 180 minut odpovědi na otázky týkající se významu a vzniku jednotlivých druhů půdy, s charakteristikou jednotlivých druhů půd se prakticky seznámí prostřednictvím připravených vzorků.

11. Vycházka za bobry

Tento program má stejný časový rozsah a zaměření na věkovou skupinu jako program předcházející. Vycházka za bobry je realizována vycházkou po Litovelském Pomoraví u ramen řeky Moravy, kde žáci hravou formou získávají znalosti o životě bobrů a dalších živočichů, kteří zde žijí.

12. Voda u nás doma

Voda u nás doma je program věnovaný problematice znečišťování, spotřeby a šetření se zásobami pitné vody. Žáci se během programu podívají na způsoby znečištění vody v domácnosti a na možnosti, jak tyto způsoby omezit. Dalším krokem programu bude i představení jednoduchých opatření vedoucích ke snížení spotřeby vody v domácnosti. Program má časovou dotaci stanovenou na 180 minut a je vhodný pro žáky pátých až sedmých tříd ZŠ.

13. Exkurze na třídící linku

Žáci pátých až devátých tříd se během 60 minut podívají na průběh třídění odpadů z barevných kontejnerů v Olomouci a zjistí, kam pokračuje dále. Tento program je vhodný i pro žáky středních škol.

14. Do nitra CHKO

Program je veden jako exkurze do lužního lesa CHKO Litovelské Pomoraví, v něm se žáci dozvědí informace o jeho fauně a flóře, seznámí se také s tokem řeky Moravy. Program Do nitra CHKO je stanoven na 180 minut pro žáky šestých až devátých tříd.

15. Biomasa u vás doma

Tento vzdělávací program je určen pro žáky šestých až devátých tříd základních škol a středních škol. Jeho délka činí 150 minut, během nichž se účastníci dozvědí vše o biomase a jejím využití. Seznámí se s ní prostřednictvím svých smyslů, především čichu, při ukázkovém spalování.

16. Sluneční stezkou krále Ječmínka

Osmihodinová vzdělávací exkurze je věnovaná stejným skupinám žáků jako v předcházejícím programu, probíhá na území přírodního parku Velký Kosíř, v jejím průběhu si účastníci vyzkouší orientaci v terénu a poznají okolní přírodu. Žáci se dozvědí informace o užítku smíšeného lesa a prohlédnou si orchideje na Malém Kosíři.

17. Živá voda

Živá voda je stejně jako následující programy zaměřená na žáky osmých a devátých tříd a na žáky středních škol. Účastníci Živé vody se na vzorcích vody ze stanovišť nacházejících se v areálu Sluňákova seznámí s chemickou analýzou vody (zjišťování kyselosti nebo zásaditosti, barvy, průhlednosti, zákalu apod.), podívají se na život vodních živočichů a zodpoví si na otázky důležitosti její kvality pro život. Délka programu je 180 minut.

18. Povodně

Účastníci poznají způsoby vzniku povodní, možnosti zabránění jejich vzniku a dozví se, jakou roli v tomto ději hraje činnost člověka. Na program Povodně je stanoveno 150 minut.

19. Odpady a nápady jak na ně

Programu je opět věnováno 150 minut, ve kterých se děti seznámí s odpadovou problematikou, se způsoby nakládání s odpady, možnostmi recyklace a ekoznačkami.

20. Šetrná energie

Ve 180 minutách se účastníci podívají na oblast energetiky, historii využívání energie člověkem a na problematiku obnovitelných a neobnovitelných zdrojů. V průběhu programu dojde i k seznámení účastníků s technologiemi na úsporu energie používaných na Sluňákovu a s možnostmi úspor v domácnostech.

21. Suchá voda, banán z dálky

Žáci se ve 180 minut dlouhém programu podívají na všechny důsledky pro okolí, které má na svědomí pěstování banánu, poté nahlédnou na problematiku nedostatku pitné vody a souvislosti mezi jednotlivými globálními problémy.

22. Cyklistický výlet do CHKO

Účastníci tohoto cyklistického programu navštíví okolí řeky Moravy a lužních lesů, podívají se na otázky povodňové a ochranné problematiky, žáci se také seznámí s historií a současností vztahu člověka k CHKO Litovelské Pomoraví. Předpokládaná délka výletu je asi sedm hodin.

23. Program pro Ekotýmy

Program je zaměřený na utužení vztahů v týmu žáků všech ročníků základních škol a středních škol, které jsou zařazené do programu Ekoškola. Program je stanovený na 240 minut, během nichž se budou účastníci zabývat například problematikou odpadů, energie apod.

24. Co skrývá průřezové téma Environmentální výchova v RVP

Ve 180 minutách se žáci středních škol s pedagogickým zaměřením podívají formou přednášky na problematiku ekologické výchovy v České republice a Evropské unii a seznámí se s jejím místem v RVP.

Všechny uvedené programy pro střední školy souvisí s průřezovými tématy Člověk a příroda, Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Osobnostní a sociální výchova. Navazují na Rámcové vzdělávací programy a předměty, jako je například chemie, biologie nebo geografie.

7.4.3 Přehled pobytových programů nabízených Sluňákem (citováno dle SLUŇÁKOV 2013)

1. Příroda jako dům

Stejně jako následující program Zelený ostrov je zaměřený na žáky prvních až pátých tříd základních škol, svým obsahem jsou tyto programy spolu s programem Bobří putování vhodné pro zařazení do předmětů prvouka, přírodopis, vlastivěda, výtvarná a tělesná výchova. V programu Příroda jako dům se děti hravou a prožitkovou formou podívají například na lesní a vodní ekosystém.

2. Zelený ostrov

Pobyt dětí je rozdělen do šesti bloků, v nichž se postupně podívají formou povídání na obnovu života na ostrově, který zasáhl výbuch sopky. Ostrov může představovat například prostor třídy nebo učebny. Obnova života na ostrově po katastrofě pokračuje dalšími bloky, kdy se objeví první rostliny a živočichové, v podobě herbářových položek a obrázků zvířat.

3. Bobří putování

Žáci třetích až pátých tříd se během pobytu seznámí nejen se životem bobrů a jejich životním prostředím, ale poznají i další vodní a lesní ekosystémy, seznámí se s životem na vesnici, v další části pobytu děti čeká povídání o Slunci, hvězdách a vesmíru. V průběhu programu bude žáky provázet bobří mládě v podobě plyšové hračky.

4. Sedm barev duhy

Obsah toho pobytového programu je shodný s obsahem publikace, který jsem uvedl v následující kapitole Vzdělávání pedagogických sborů na Sluňákově. Program je zaměřený na žáky druhého stupně a středních škol, kterým jeho obsah bude navazuje na předměty přírodopis, zeměpis, tělesná, občanská a výtvarná výchova.

5. Třídenní pobyt pro 2. stupeň ZŠ a SŠ

Účastníci pobytu se podívají do okolí Litovelského Pomoraví, čeká na ně tematická simulační hra spolu s informacemi o zmírnění celkové spotřeby člověka. Žáci se také podívají na technologie, které jsou používány v nízkoenergetickém domě Sluňákova. Obsah programu navazuje na znalosti dětí z předmětů přírodopis, zeměpis, biologie, tělesné a občanské výuky.

6. Sedm bran do Litovelského Pomoraví

Tento pobytový program zavede své účastníky na cestu poznání, při níž budou žáci osmých, devátých tříd a středních škol procházet jednotlivými branami, které symbolizují například sebepoznání nebo historii lidí a krajiny. Informace, které účastníci získají, prohloubí jejich znalosti z předmětů, jako je přírodopis, zeměpis nebo biologie.

Obr. 2: Pobytový program (ZŠ MALIN 2013).

7.5 Vzdělávání pedagogických sborů na Sluňákově

Centrum ekologických aktivit Sluňákov má ve své nabídce také vzdělávací semináře pro učitelské sbory, které mají za úkol vybavit zúčastněné pedagogy dovednostmi směřujícími k podpoře vyvíjení vyššího stupně přírodovědné gramotnosti u žáků a také ke zdokonalení jejich způsobů vedení výuky. Semináře pořádané Sluňákovem jsou realizovány formou tematických dnů a mohou učitelským sborům sloužit i jako akce k utužení kolektivu, nebo mohou získat potřebnou inspiraci pro tvorbu svých školních projektů (SLUŇÁKOV 2013).

7.5.1 Přehled nabízených seminářů pro pedagogické sbory – tematické dny (citováno dle SLUŇÁKOV 2013)

1. Mikrokosmos

Aktivity v semináři Mikrokosmos jsou věnované rozmanitosti bezobratlých živočichů, jejich praktickému pozorování a také seznámení se s prostředím, ve kterém se vyskytují. Nedílnou součástí semináře je i zdůraznění významu bezobratlých pro ekosystémy. Po absolvování tohoto semináře je pedagog schopen vzdělávat žáky na prvním stupni.

2. Za tajemstvím zeleného království

Seminář má za cíl naučit pedagogy, jak dětem ukázat význam flóry pro koloběh života a zdůraznit vzájemný vztah mezi člověkem a rostlinami. Ten bude názorně předveden v průběhu semináře např. na obrázcích zaměřených na zemědělství. Tento tematický den je vhodný pro učitele na druhém stupni.

3. Poklad z hlubin

Poklad z hlubin je tematická přednáška s diskuzí pro pedagogy, kteří působí v pátých až devátých třídách základních škol. Poklad z hlubin se dotýká ropné problematiky, nejen z pohledu surovinového a energetického, ale i z pohledu politického.

4. Cesta kolem světa

Seminář zaměřený na vzdělávání učitelů druhého stupně základních škol, v němž se účastníci seznámí formou přednášky a diskuze se sociální a environmentální problematikou jednotlivých regionů na kontinentech, přičemž prohloubí své znalosti z přírodopisu a zeměpisu.

5. Vzhůru na palubu

Tematický den pro pedagogy obou stupňů základní školy je věnovaný klimatickým problémům a v průběhu prezentace se také seminář dotkne jejich dopadům na životy lidí ve světě, kteří by v důsledku změn klimatu mohli přijít o své domovy.

6. Mysli globálně, jednej lokálně

Mysli globálně, jednej lokálně je seminář zaměřený na principy trvale udržitelného rozvoje při každodenních činnostech v rámci místní Agendy 21.

Jako inspiraci pro školní projekty, ze kterých mohou pedagogové čerpat, uvádí Sluňákov publikace Sedm barev duhy a Zelený ostrov. První jmenovaná se zaměřuje na žáky druhých stupňů základních škol, environmentální aktivity, které jsou v ní uvedené, pracují s environmentální výchovou jako s duhou, jejíž barvy spolu navzájem souvisí. Barvy reflektují jednotlivá témata, s nimiž se v publikaci setkají, témata začínají sebezpoznaním a pokračují až ke globálním problémům. Druhá publikace s názvem Zelený ostrov dětem od šesti let ukazuje způsob vzniku života na nově vzniklém ostrově od semínka první rostliny, které se na něj dostane, až po jeho kolonizaci lidmi. Publikace je pro větší názornost doplněná o pracovní listy a umožňuje realizovat celoroční projekt. Jako další zdroj nápadů může sloužit celoroční kurz Otevírání studánek pro děti z mateřských škol. Tento projekt je veden hravou formou, při níž děti otevírají deset studánek, symbolizující jeden z přístupů k tématu vody (SLUŇÁKOV 2013).

7.6 Semináře pro pedagogy (citováno dle SLUŇÁKOV 2013)

Sluňákov nabízí pro učitele mateřských, základních a středních škol zdarma různé vzdělávací semináře. Tyto semináře se objevují v nabídce Sluňákova v průběhu celého roku. Pro ukázkou jsem se rozhodl uvést několik seminářů vhodných pro učitele přírodopisu a environmentální výchovy, které nabízí Sluňákov od března do května 2013.

1. Velikonoční výtvarné dílny

Jednodenní seminář je vhodný pro učitele působících v mateřských školách a základních školách. Cílem semináře je představit pedagogům tradiční a netradiční techniky vhodné při výtvarných činnostech, naučí se například vyrábět vrbové píšťalky, různé náramky, náhrdelníky, origami.

2. Bobr a ozvěna

Seminář pro pedagogy z mateřských škol a prvních stupňů základních škol má délku jednoho dne a jeho cílem je seznámit pedagogy se životem bobra. Informace o něm získají účastníci formou básniček a hravých aktivit.

3. Bylinkárna

Pedagogové z mateřských, základních a středních škol se během toho jednodenního vzdělávacího semináře seznámí se základy pěstitelství bylin a jejich využití ve výuce, to může být realizováno pěstováním bylin vhodných k vaření čajů, které si starší děti mohou uvařit ve výuce i samy.

4. Přírodovědná exkurze do vojenského prostoru Libavá

Jednodenní exkurze proběhne v prostoru újezdu Libavá, kde se pedagogové ze základních a středních škol seznámí s daným ekosystémem, břidličným lomem a součástí exkurze bude také návštěva zaniklé vesnice.

7.7 Vzdělávání pedagogů v rámci projektu Environmentální služby a vzdělávání pro udržitelný rozvoj (ENVIS)

SEV Sluňákov se v rámci tohoto projektu zaměřil na vzdělávací činnost týkající se pedagogů, kteří působí na mateřských, základních a středních školách v přírodovědných oborech. Projekt je realizován v časovém období únor 2012 až prosinec 2014. Během této doby bude pro pedagogy realizováno přibližně padesát workshopů a seminářů. Cílem projektu je rozvíjet pedagogické a odborné dovednosti účastníků, pomocí nových poznatků z oblasti environmentálního vzdělávání, přírodovědných oborů a pedagogiky. Účastníci projektu se tak v rámci pedagogických metod seznámí i s využíváním moderních pomůcek pro výuku, jako je například interaktivní tabule. Projekt Environmentální služby a vzdělávání pro udržitelný rozvoj je realizován nejen formou workshopů a seminářů, ale jeho součástí budou také přírodovědné exkurze a specializační studium pro koordinátory EVVO na školách. Přírodovědných exkurzí bude v průběhu konání projektu (tj. od února 2012 až do prosince 2014) realizováno devět. Z celkového počtu exkurzí bude cílem tří z nich seznámit učitele s novými pedagogickými postupy a návštěva přírodovědných lokalit na území České a Slovenské

republiky. Každá z těchto tří exkurzí je realizována po dobu tří dnů. Zbýlých šest exkurzí má podobnou náplň, odlišné je pouze místo konání exkurzí, ty budou probíhat v různých přírodovědných lokalitách v Olomouckém kraji. Důvodem je aby zde mohli pedagogové realizovat exkurze se žáky škol, na kterých působí. Další přírodovědná exkurze je vhodná především pro opravdové zájemce o problematiku EVVO a přírodovědné obory. Zmiňovaná exkurze proběhne až v červenci roku 2014 a zúčastnění pedagogové ze základních a středních škol se především podívají, jak je realizována výuka jejich předmětů a jaké jsou prováděny činnosti v rámci EVVO na základních a středních školách ve Velké Británii. Specializační studium pro koordinátory EVVO na školách má rozsah 250 vyučovacích hodin, které budou rozděleny na jednotlivá školení v délce trvání 2x7 dní a 4x3 dny. Studium je vhodné především pro učitele působící v mateřských školách, na prvních a druhých stupních základních škol a také pro středoškolské pedagogy, kteří by se chtěli stát školními koordinátory EVVO. Cílem je seznámit účastníky s činností a povinnostmi koordinátora EVVO na škole. Studium je zakončeno obhajobou závěrečné práce účastníka, po které získá kvalifikační osvědčení pro vykonávání činnosti koordinátora (SLUŇÁKOV 2013).

7.8 MRKEV a Mrkvička

Od roku 2001 je v rámci environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty realizován dlouhodobý program Metodika a realizace komplexní ekologické výchovy známý pod zkratkou MRKEV. Jeho cílem je nejen podpora a rozvoj dovedností pedagogických pracovníků při zavádění environmentální výchovy na základních a středních školách, ale i podpora školních programů EVVO a organizací, které se svou činností věnují environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě. Program je připravován Sdružením středisek ekologické výchovy Pavučina (SSEV Pavučina), do kterého patří i Sluňákov. V programu MRKEV je v rámci Olomouckého kraje zapojeno 94 škol, ty svou účastí v programu mohou získat například pozvání na semináře konané na Sluňákově, metodické materiály a zdarma i účast na různých konferencích a vzdělávacích seminářích. Mrkvička je stejně jak MRKEV realizována pod záštitou Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, avšak je věnovaná mateřským školám, ty mohou svou registrací získat opět možnost účasti na seminářích Sluňákova a dále pak pro děti obdržít

různé omalovánky, záložky do knížek a podobně (PAVUČINA 2013, SLUŇÁKOV 2013).

7.9 Role Sluňákova v programu Ekoškola

Mezinárodní program Ekoškola je zacílený na spolupráci žáků a učitelů na základních i středních školách, kteří se zaměří na zlepšení školního prostředí a zmenšení jejího ekologického dopadu na životní prostředí. Škola si po zapojení do programu vytvoří svůj vlastní Ekotým složený ze žáků, jejich učitelů nebo i rodičů. Následně žáci provedou analýzu současného ekologického stavu školy, například nakládání s odpady. Po tomto kroku žáci sestaví krátkodobý a dlouhodobý plán cílů, kterých chtějí na škole dosáhnout. Do činností by se však měli zapojit nejen žáci v Ekotýmech, ale i ostatní spolužáci. Poté se již celá škola snaží pracovat na dosažení zvolených cílů. Ekoškola působí svými činnostmi nejen na žáky, kteří ji navštěvují, ale snaží se ovlivnit i dostupnou veřejnost, například nástěnkami nebo úklidovými akcemi v okolí. Cílem programu je také zavedení environmentálních otázek do většiny předmětů (EKOŠKOLA 2013). V Olomouckém kraji je koordinátorem programu Ekoškola SEV Sluňákov, který zajišťuje vzdělávání Ekotýmů a koordinátorů programu a také metodickou podporu zúčastněným školám (SLUŇÁKOV 2013).

7.10 Sluňákovské aktivity v odpadové tematice

Ekologické středisko výchovy Sluňákov se svou činností také zaměřuje na odpadovou problematiku v rámci Olomouckého kraje. Pro děti ze základních škol pořádá Sluňákov spolu se studenty katedry biologie Pedagogické fakulty Univerzity Palackého každoroční akci s názvem Odpadová olympiáda, ta je vhodná pro děti ze čtvrtých až šestých tříd. Akce se koná v Bezručových sadech, kde je pro děti připravená stezka s tematicky zaměřenými stanovišti, kde se děti dozvědí něco o odpadech, například o plastech, a následně plní úkoly, které pro ně studenti připravili. Součástí akce je také představení svozového vozu a ukázka třídění odpadů. Každoroční akcí pro žáky olomouckých škol je také soutěž ve sběru papíru s názvem Volá tapír, tříd'te papír! Z přihlášených škol zvítězí ta, jejíž žáci nasbírali a roztřídili (karton od novinového papíru) nejvíce papíru. Vítězná škola obdrží finanční odměnu a putovní pohár. Na akci

Odpadová olympiáda mohou učitelé najít mnoho inspirativních aktivit zařaditelných do výuky (SLUŇÁKOV 2013).

Obr. 5: Odpadová olympiáda (ZŠ ZEYEROVA 2013)

Sluňákov také na svých stránkách prezentuje projekt Jezevec Jonáš, cílem je dlouhodobá samostatná úklidová činnost životního prostředí jednotlivce nebo skupiny od pohozených PET láhví a dalšího odpadu, prostřednictvím zakoupení látkové tašky projektu Jezevec Jonáš (JEZEVEC JONÁŠ 2013). Další tematickou akcí, kterou Sluňákov realizuje každoročně je výtvarná soutěž s názvem „Jakpak dopad odpad“. Soutěž je zaměřená na nakládání s odpadem, na tuto činnost mají účastníci upozornit formou reklamy, ta může být realizována jak videoklip, komiks a podobně. Zúčastnit se mohou mateřské, základní a střední školy (SLUŇÁKOV 2013).

7.11 Kurzy pro veřejnost nabízené Sluňákovem

Centrum ekologických aktivit nabízí veřejnosti i specializované kurzy s různými tématy, jejichž cílem je vzdělávat veřejnost. Z této nabídky nemusí čerpat pouze samotná široká veřejnost, ale spousta vhodných témat může zaujmout i pedagogy, kteří tak mohou načerpat spoustu nových poznatků uplatnitelných ve výuce přírodopisu nebo i environmentální výchovy. Z nabízených kurzů mě nejvíce zaujal kurz s názvem Základy potravinové bezpečnosti. Tento kurz je vhodný jak pro učitele přírodopisu, tak i pro učitele vyučujícího pěstitelské práce, z řad široké veřejnosti svým názvem zaujme lidi zaměřené na alternativní způsoby života a zájemce o techniky z oborů přežití. Bohužel cena kurzu už může být pro někoho limitující, činí za tři dny 2500 Kč. Zůstanou tak pouze opravdoví zájemci o problematiku. Účastníci kurzu základy potravinové bezpečnosti se v jeho průběhu seznámí s postupy pěstování kaloricky bohatých potravin a s jejich následným zpracováním do požitelné podoby. Kurz je zaměřen na druhy a odrůdy plodin, jakými jsou brambory, dýně, kukuřice a fazole. Z těchto plodin se účastníci naučí získávat jejich semena, která následně zpracují pro skladování ve své domácí semenné bance. Neméně důležitou součástí kurzu je i seznámení účastníků se způsoby přípravy pozemku, jeho udržování bez plevelu, s principy ekologického zemědělství a také se seznámí se základy práce s nezbytným nářadím. Součástí tohoto vzdělávacího kurzu bude i praktická část, v té se zájemci dozvědí něco o druzích mlýnků, výrobě kukuřičné mouky, ze které si následně připraví chléb nebo tortilly. Účastníci budou připravovat také pokrmy z dýně, jako je dýňové pyré, dýňové koláče a poznají další technologické způsoby jejího zpracování. Na konci dne bude následovat společná večeře, kde účastníci zkonsumují své kulinářské výtvořky. Účelem kurzu je seznámit účastníky s principy potravinové bezpečnosti, a snížit tak jejich závislost na současném průmyslově potravinovém systému. Úplné nezávislosti a soběstačnosti však nelze zcela dosáhnout, jelikož dnešní podmínky naší společnosti toto neumožňují. Lze ale dosáhnout režimu částečné soběstačnosti, kdy si člověk může svou úroveň nezávislosti upravovat dle aktuálních podmínek a potřeb. Příkladem může být úspora peněz za nákup průmyslových potravin, ztráta zaměstnání, různé krize a v nejhorším případě i soběstačnost při kolapsu současného finančního systému. Účastníci jsou pro tyto případy vybaveni potřebnými znalostmi, které mohou kdykoliv využít bez ohledu na to, zda bydlí v rodinném domě se zahrádkou nebo v panelovém

domě, kdy si pozemek pouze pronajímají. Výhodou kurzu je seznámení účastníků se základy semenářství a tvorbou vlastní domácí semenné banky, kterou do začátku dostanou během kurzu zdarma od pořadatelů. Ta obsahuje semena plodin, jakými jsou tykev libanonská, která je vhodná k sušení, fazol keříčkový bílý používaný například do polévek a je velmi vhodný pro skladování. Další plodinou, jejíž semena nalezneme v semenné bance, patří nejodolnější odrůdě kukuřice s názvem Malované hory, která v naší stravě dokáže zastoupit obilniny. Ostatní semena jsou zastoupena třemi odrůdami dýní, dýně špagetová, odrůda Sweet Meat Oregon Homestead a Delicata Sugarloaf (POTRAVINOVÉ ZAHRADY 2013).

7.12 Další činnosti SEV Sluňákov

Sluňákov má ve svém spektru nabídek pro veřejnost a pedagogy mnoho doplňkových služeb. Učitelé mohou čerpat nové poznatky a náměty do výuky ze sluňákovské knihovny a videotéky. Knihovnu i videotéku mohou využít též zájemci z řad široké veřejnosti. Nabídka je opravdu veliká, jelikož například v knihovně je k dispozici více než 4000 titulů. Pedagogové si také do svých hodin přírodopisu mohou vypůjčit řadu pomůcek. Jako příklad mohu uvést pomůcku s názvem Krabice plná jehličí, kde učitelé naleznou řadu pomůcek na téma les. Krabice plná jehličí obsahuje vzorky dřevin, na kterých se děti seznámí se strukturou vybraných stromů, dále jsou zde například i vzorky hornin apod. Mnoho knih zaměřených na téma environmentální a přírodovědné osvěty lze také na Sluňákově přímo zakoupit. V rámci ekologické výchovy Sluňákov nabízí také několik možností mimoškolní výchovy. V nabídce střediska je například zájmový kroužek Tuláček pro děti z prvních až třetích tříd základních škol. Samozřejmě jsou také letní a příměstské tábory, ty jsou v nabídce již od roku 1993. Pro veřejný sektor nabízí dále Sluňákov například ekologické poradenství. Zde získají zájemci informace z oblasti eko-stavitelství, odpadového hospodářství a dalších oblastí. Sluňákov veřejnosti slouží také jako informační centrum pro turisty, kteří se chystají navštívit Litovelské Pomoraví. Zájemci si zde mohou vypůjčit kola, rafty a po dlouhém výletu na Sluňákově naleznou ubytování spolu se stravováním. Z pohodlí domova se mohou zájemci o Sluňákov a jeho okolí seznámit se vzdělávacím biocentrem, které na oficiálních stránkách Sluňákova nabízí přehlednou mapu i s popisky (SLUŇÁKOV 2013).

8 Zhodnocení přínosu Centra ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov

V rámci dlouhodobého významu Centra ekologických aktivit Sluňákov je hlavní jeho přínos pro celoživotní vzdělávací proces žáků a studentů, pedagogů a občanů, hlavně ze sféry podnikatelské a veřejné správy v oboru ochrany životního prostředí. Návštěvníci Litovelského Pomoraví se mohou seznámit s ekosystémem CHKO prostřednictvím vzdělávacího biocentra v areálu Sluňákova, které se rozkládá na ploše 15 hektarů. Zde návštěvníci naleznou interaktivní vzdělávací prvky, které jim přiblíží přírodní charakter CHKO Litovelské Pomoraví. S Litovelským Pomoravím a problematikou ekologie se návštěvníci seznámí také prostřednictvím informačního centra, videotéky nebo knihovny. Centrum ekologických aktivit města Olomouce má velký přínos pro zvyšování environmentálního vzdělávání v kraji, jelikož Sluňákov dovoluje realizovat programy EVVO. Dalším přínosem Sluňákova je protipovodňová funkce jeho areálu, kde také mimochodem dochází k realizaci záchranných akcí pro ohrožené druhy. Budova Sluňákova je navržena s ohledem na pokrytí svých energetických výdajů z obnovitelných zdrojů, nabídka programů slouží jako prevence negativního využití volného času mládeže (SLUŇÁKOV 2004).

Při psaní této bakalářské práce jsem se také zaměřil na nabídku programů, které Sluňákov nabízí. Při porovnávání nabídky Sluňákova s nabídkami jiných organizací, které působí v rámci Olomouckého kraje, jsem došel k závěru, že Sluňákov sice nabízí podobně jako ostatní řadu programů pro školy, ale myslím si, že pro rozvoj EVVO je také důležitá spolupráce s rodiči, a proto mi z pohledu rodiče v nabídce Sluňákova chybí nějaké pravidelné víkendové programy pro rodiče a děti. Takové akce nabízí například Středisko volného času ATLAS a BIOS, Přerov (ATLAS A BIOS 2013). Z pohledu učitele přírodopisu mi v uvedených přehledech chybí přímá nabídka výukových programů, které by se věnovaly živočichům. V nabídce denních programů pro mateřské a střední školy se nachází pod číslem 9 program Obojživelníci, obojživelníci. Žáci se v tomto programu seznámí se vzhledem a životem obojživelníků. Proto mě tedy napadá otázka, když má Sluňákov v nabídce program s názvem Obojživelníci, obojživelníci, proč nejsou v nabídce i programy například s názvem Savci, savci a další programy zaměřené na ptáky nebo plazy. Samozřejmě některých

skupin živočichů se dotýkají další programy, avšak pokud bych jako učitel přírodopisu chtěl vybrat pro své žáky tematický jednodenní program zaměřený na živočichy, tak ho v nabídce přímo nenaleznu. Musím tak pracně pročítat všechny nabízené programy a věřit, že budou mít pro žáky mnou požadovaný přínos. Tento názor jsem si utvořil při seznamování se s přehledem programů Sluňákova a při náhledu do učebnice přírodopisu pro sedmý ročník základních škol z edice NATURA. Zde se také žáci seznamují postupně s hlavními skupinami strunatců. V této učebnici by mohli pracovníci Sluňákova získat inspiraci a vytvořit program pro žáky sedmých tříd například s názvem Ryby a člověk (ČESKÁ GEOGRAFICKÁ SPOLEČNOST 2013). Zde by bylo totiž již z názvu patrné, co by mým žákům bylo nabídnuto a především by program navazoval a prohluboval znalosti dětí, které získaly v průběhu vyučovacího procesu na základní škole. Z botanického hlediska mi v nabídce denních programů Sluňákova nic nechybělo, pro žáky je zde připravená řada exkurzí například program číslo 14. Do nitra CHKO. Avšak i zde bych jako učitel narážel na problematiku názvů programů, ze kterých není patrný jejich obsah. To je například případ programu č. 16 v nabídce jednodenních programů. Název programu je Sluneční stezkou krále Ječmínka. Jedná se o exkurzi na Velký a Malý Kosíř, kde se děti seznámí například s orchidejemi, které patří do oboru botaniky. Z názvu toto však není přímo patrné. Stačilo by přitom upravit název programu například takto: 16. Sluneční stezkou krále Ječmínka – botanická exkurze. Hned by bylo učiteli přírodopisu zřejmé, co bude náplní programu a mohl by tak rychle vybírat vhodné jednodenní programy dle svých pedagogických potřeb. Velmi se mi líbí, že zaměstnanci Sluňákova využívají pro realizaci některých svých programů okolního areálu budovy. V uvedeném přehledu programů se jich nachází hned několik, které se realizují nebo mohou být uskutečňovány mimo vnitřní prostory budovy.

Podstatnou otázkou ovšem zůstává, jestli si děti z nabízených programů něco odnesou, ačkoliv mají tyto krátkodobé programy rozvíjet u dětí kladný vztah k přírodě, ne vždy to musí platit. Vzdělávaný objekt si i přes snahu lektora programu nemusí díky svým postojům, znalostem a přístupu k učení odnést prakticky nic. Už vůbec u takového jedince nedojde k vytvoření požadovaného kladného vztahu k životnímu prostředí (SOUKUP 2001). Většina programů, které se realizují na Sluňákově má spíše vzdělávací charakter. Svým obsahem a pojetím tak více prohlubují znalosti dětí, které získaly ve škole. K vytvoření kladného vztahu k přírodě a životnímu prostředí by se však programy měly zaměřit také na emocionální formování vztahu dětí a přírody. Dále

by se pro větší efektivitu mohly střediska ekologické výchovy více podílet na tvorbě školních programů nebo na přípravě programů na míru pro jednotlivé školy. To by mohly být nové náměty na budoucí rozvoj environmentálního vzdělávání nejen v Olomouckém kraji, ale v celé České republice (ENVIGOGIKA 2013).

V nabídce Sluňákova mi například pro obyvatele Horky nad Moravou a okolních vesnic chyběla Houbařská poradna, kterou nabízí například Ornitologická stanice v Přerově (ORNIS 2013). Myslím, že takovou službu by obyvatelé ocenili více než ekologickou poradnu.

9 Závěr

Cílem této práce bylo seznámit se s historií environmentální výchovy na našem území, plány Olomouckého kraje v oblasti EVVO a také seznámení se s Centrem ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov a jeho činnostmi. Součástí práce je také zhodnocení přínosu Sluňákova. Jeho činnost je nejdůležitější z hlediska rozšiřování environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v kraji. Přínos Sluňákova však nespočívá pouze ve sféře vzdělávání, ale i ve sféře krajinářské a to především díky vzdělávacímu biocentru, protipovodňové funkci a nízkoenergetické budově, ve které sídlí. Budova Sluňákova na svůj provoz využívá i energii z obnovitelných zdrojů. Díky svému umístění Sluňákov přispívá k rozvoji turistického ruchu. Turisté zde mohou využívat turisticko-informační centrum. Sluňákov funguje ve shodě s hlavními cíli EVVO Olomouckého kraje, České republiky a Evropské unie. Díky zvyšujícím se požadavkům na rozvoj EVVO se bude důležitost Sluňákova v kraji nadále zvyšovat.

10 Seznam literatury

10.1 Tištěné zdroje

- ASSENZA D. (2007): Centrum inovativního vzdělávání. 5. díl, Environmentální výchova. A & M Publishing, Olomouc, 144 s.
- BURDOVÁ E. & SIXTA J. (2011): Jak psát a napsat školní plán EVVO. Elrond, Příbram, 22 s.
- MÁCHAL A. (2000): Průvodce praktickou ekologickou výchovou. Rezekvítek, Brno, 205 s.
- MÁCHAL A. (2008): Malý ekologický a environmentální slovníček. Rezekvítek, Brno, 56 s.
- RYCHLÍKOVÁ B., DOSTÁL P., DOSTÁLOVÁ J. (2005): Environmentální výchova – Průřezové téma v Rámcovém vzdělávacím programu pro ZŠ. Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, Ostrava, 68 s.
- SLUŇÁKOV – Sdružení pro ekologickou výchovu (2004): Koncepce environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty Olomouckého kraje: stručná verze koncepce a přehled organizací zabývajících se EVVO. Olomoucký kraj, Olomouc, 64 s.
- SOUKUP P. (2001): ISSP - životní prostředí. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, 50 s.
- ŠIMÍČKOVÁ M. (2002): Environmentální ekonomie I. VŠB: TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA, Ostrava, 134 s.

10.2 Elektronické zdroje

- ASOCIACE LESNÍCH MŠ 2012. Dostupné na: <http://www.lesnims.cz/>. Naposledy navštíveno 15.9.2012
- ATLAS A BIOS 2013. Dostupné na: <http://www.svcatlas-bios.cz/>. Naposledy navštíveno 15.3.2013
- CENIA 2012. Dostupné na: <http://www1.cenia.cz/>. Naposledy navštíveno 30.10.2012
- ČESKÁ GEOGRAFICKÁ SPOLEČNOST 2013. Dostupné na: <http://www.ncgs.cz/>. Naposledy navštíveno 15.3.2013
- EKOLIST.CZ 2012. Dostupné na: <http://www.ekolist.cz/>. Naposledy navštíveno 21.9.2012
- EKOŠKOLA 2013. Dostupné na: <http://www.ekoskola.cz/>. Naposledy navštíveno 5.3.2013
- ENVIGOGIKA 2013. Dostupné na: <http://www.envigogika.cuni.cz/>. Naposledy navštíveno 20.3.2013
- ENVIWIKI 2012. Dostupné na: <http://www.enviwiki.cz/>. Naposledy navštíveno 11.9.2012
- GRAND PRIX ARCHITEKTU 2013. Dostupné na: <http://www.grandprix-architektu.cz/>. Naposledy navštíveno 22.3.2013
- JEZEVEC JONÁŠ 2013. Dostupné na: <http://www.jozevec.cz/>. Naposledy navštíveno 5.3.2013

- KRITICKEMYSLIENI.CZ 2013. Dostupné na: <http://www.kritickemysleni.cz/>.
Naposledy navštíveno 1.2.2013
- MINISTERSTVO ŽP 2012. Dostupné na: <http://www.mzp.cz/>. Naposledy navštíveno 11.12.2012
- OCHRANA PŘÍRODY 2012. Dostupné na:
<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/>. Naposledy navštíveno 16.9.2012
- OLOMOUCKÝ KRAJ 2012. Dostupné na: <http://www.kr-olomoucky.cz/>.
Naposledy navštíveno 11.11.2012
- ORNIS 2013. Dostupné na: <http://www.ornis.cz/>. Naposledy navštíveno
20.3.2013
- PAVUČINA 2013. Dostupné na: <http://www.pavucina-sev.cz/>. Naposledy navštíveno
5.3.2013
- POTRAVINOVÉ ZAHRADY 2013. Dostupné na:
<http://www.potravinovezahrady.cz/>. Naposledy navštíveno 5.2.2013
- PRALESY.CZ 2012. Dostupné na: <http://www.pralesy.cz/>. Naposledy navštíveno
20.9.2012
- SKAUTING 2012. Dostupné na: <http://www.skaut.cz/>. Naposledy navštíveno
13.9.2012
- SKAUTING.ORG 2012. Dostupné na: <http://www.skaut.org/>. Naposledy navštíveno
12.9.2012
- SLUŇÁKOV 2013. Dostupné na: <http://www.slunakov.cz/>. Naposledy navštíveno
10.4.2013

- WIKIPEDIE 2012. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/>. Naposledy navštíveno 10.9.2012
- ZÁKONY ONLINE 2012. Dostupné na: <http://www.zakony-online.cz/>.
Naposledy navštíveno 12.12.2012
- ZLÍNSKÝ KRAJ 2012. Dostupné na: <http://www.kr-zlinsky.cz/>. Naposledy navštíveno 13.12.2012
- ZŠ MALIN 2013. Dostupné na: <http://zsmalin.rajce.idnes.cz/>. Naposledy navštíveno 23.3.2013
- ZŠ ZEYEROVA 2013. Dostupné na: <http://www.zs-zeyerova.cz/>. Naposledy navštíveno 24.3.2013

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jakub Spáčil
Katedra:	Biologie
Vedoucí práce:	doc. RNDr. Libuše Hrabí, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Spektrum environmentálních činností v Centru ekologických aktivit města Olomouce Sluňákov a jejich význam pro edukační proces.
Název v angličtině:	Spectrum of environmental activities in the Centre of environmental activities in Olomouc Sluňákov and their use for educational process.
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřená na environmentální výchovu v Olomouckém kraji v rámci Centra ekologických aktivit města Olomouc Sluňákov. Práce se věnuje vývoji environmentální výchovy na území Českých zemí a součástí je i představení Koncepce EVVO v Olomouckém kraji.
Klíčová slova:	environmentální vzdělávání, výchova a osvěta, EVVO, historie environmentální výchovy, Sluňákov
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on environmental education in the Olomouc Region organised by Centre of Olomouc Sluňákov. Work is devoted to the development of environmental education in the Czech lands and also introduces the Concept of EEAT in the Olomouc Region.
Klíčová slova v angličtině:	environmental education and awareness, EEAT, history environmental education, Sluňákov
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	49 stran
Jazyk práce:	čeština